

ธรรมะในงาน ธรรมะในใจ
พระไพศาล วิสาโล

บริษัท ธรรมธรรม จำกัด

ธรรมะในงาน ธรรมะในใจ

พระไพศาล วิสาโล

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : สิงหาคม ๒๕๕๒

เรียบเรียงโดย : พระไพศาล วิสาโล

รูปเล่ม : วทัญญู พรอัมรา

ภาพประกอบ : พิศณา ยิ่งพิศเพราะ

จัดทำโดย : เครือข่ายพุทธิกา
๙๐ ซ. อยู่ออมสิน ถ.จรัญฯ ๔๐
แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด

กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๘๘๓-๐๕๙๒,
๐-๒๘๘๖-๙๘๘๑

โทรสาร : ๐-๒๘๘๓-๐๕๙๒

เว็บไซต์ : www.budnet.org

อีเมลล์ : b_netmail@yahoo.com

สนใจสนับสนุนการพิมพ์เผยแพร่ โปรดติดต่อเครือข่ายพุทธิกา

สารบัญ

ธรรมะในงาน ธรรมะในใจ	๑
ธรรมะในกระบวนการทำงาน	๒๓
งานได้ผล คนเป็นสุข ด้วยอริยาบท	๓๗
เรียนรู้จากความล้มเหลว	๑๔
เปิดใจรับคำวิจารณ์	๒๐
ผู้มีการศึกษาที่แท้จริง	๒๕
ทำงานด้วยใจปล่อยวาง	๒๗
งานสร้างมิตรภาพ	๓๓
ประสานใจกันด้วยสำราญธรรม	๓๙
พลังของการร่วมแรงร่วมใจ	๔๖
งานพัฒนาตน กับพบความสุข	๕๒
ธรรมะพัฒนางาน งานพัฒนาคน	๕๗
เครือข่ายพุทธิกาท :	๖๐
เพื่อพระพุทธรศาสนาและสังคม	

คำนำ

“ธรรมะในงาน ธรรมะในใจ” เป็นงานที่ปรับปรุงจากปาฐกถาของข้าพเจ้า เนื่องในโอกาสครบรอบ ๓๐ ปีของสถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ แม้จะเป็นการบรรยายต่อผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม แต่เชื่อว่าเนื้อหาจะเป็นประโยชน์ต่อคนทั่วไป

ทุกวันนี้การงานกลายเป็นปัจจัยสร้างความทุกข์แก่ผู้คน รวมทั้งนำไปสู่ความขัดแย้งบาดหมางกับคนใกล้ชิด ไม่ว่าจะเพื่อนร่วมงานหรือคนในครอบครัว ทั้งๆ ที่ความจริงแล้วการงานสามารถเป็นปัจจัยพัฒนาตน สานสัมพันธ์อันดีงาม และสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ หากรู้จักนำธรรมะมาประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างเหมาะสม

เพียงแค่มีธรรมะเป็นเครื่องกำกับ เราจะทำงานอย่างมีความสุขมากขึ้น และชีวิตจะเจริญงอกงามยิ่งกว่าเดิม อุปสรรค ความยากลำบาก และแม้แต่ความล้มเหลวจะไม่ใช่ปัญหาอีกต่อไป ขณะเดียวกันเราจะไม่กลัวความขัดแย้ง สามารถอยู่กับความขัดแย้งได้อย่างสันติ อีกทั้งสามารถนำความขัดแย้งมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตและการทำงานด้วย

ในช่วง ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา สถานการณ์บ้านเมืองดูหม่นมัวเศรษฐกิจก็ถดถอย แต่อย่าลืมว่าสุขหรือทุกข์นั้นมิได้อยู่ที่บรรยากาศบ้านเมือง หากอยู่ที่บรรยากาศในใจเราเป็นสำคัญ หากมีธรรมะเป็นเครื่องรักษาใจแล้ว จิตย่อมแจ่มใสมั่นคง และช่วยให้เราสามารถผ่านพ้นปัญหาต่างๆ ไปได้ด้วยดี แถมยังสามารถเปลี่ยนอุปสรรคให้กลายเป็นพลังสร้างสรรค์ได้ด้วย

หากมั่นใจในธรรม เราย่อมก้าวเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงและมีความหวังอย่างแน่นอน

พระไพศาล วิสาโล

ปรีชาญาณ
นิมิต্তม
จำกั

ธรรมะในงาน ธรรมะในใจ

พระไพศาล วิสาโล

อาตมามีความยินดีที่ได้มาบรรยายธรรมในวันนี้เนื่องในวาระสำคัญที่สถาบันวิจัยโภชนาการได้ตั้งมาครบ ๓๐ ปี เป็นโอกาสที่จะได้มาแสดงมุทิตาจิตและให้กำลังใจแก่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ทุกท่านซึ่งกำลังพาสถาบันก้าวเข้าสู่ทศวรรษที่ ๔ และหวังว่าจะก้าวสู่ทศวรรษต่อไป เพื่ออยู่คู่กับมหาวิทยาลัยมหิดล หรือยิ่งกว่านั้นคืออยู่คู่กับประเทศไทย

หัวข้อที่จะพูดในวันนี้คือ “ธรรมะในงาน ธรรมะในใจ” อาตมาจะเริ่มต้นด้วยเรื่องธรรมะในงานก่อน ธรรมะในงานนั้นมี ๒ ส่วน ส่วนแรกคือธรรมะในตัวเนื้องานหรือจุดมุ่งหมายของงานนั้น เช่น เป็นงานที่ดี มีประโยชน์ทั้งต่อตัวเองและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

เป็นประโยชน์ต่อตัวเอง เช่น ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถเลี้ยงชีพให้เป็นไปในทางที่ดีงาม หรือช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้มากขึ้น เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นก็เช่นที่สถาบันกำลังทำอยู่ ได้แก่ การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต หรือแก้ปัญหาความทุกข์ของผู้คน

ธรรมะในกระบวนการทำงาน

ธรรมะไม่ได้มีอยู่แต่ในเนืองงานเท่านั้น แต่ยังอยู่ในกระบวนการทำงานหรือวิธีการทำงานด้วย เช่น ทำงานด้วยวิธีการที่ถูกต้อง มีจริยธรรม ซื่อตรง ไม่หลอกลวง ไม่เอาเปรียบใคร ไม่โกงใคร ถูกต้องตามจรรยาบรรณ เช่น การเรียนหนังสือเป็นสิ่งที่ดี ใคร ๆ ก็ยอมรับ แต่วิธีการเรียนอาจไม่ถูกต้องก็ได้ เช่น ลอกรายงานของเพื่อน โกงข้อสอบ แบบนี้ไม่ใช่ธรรมะ การทำงานราชการเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นงานที่ช่วยเหลือสาธารณะ แต่ถ้าไปเอาผลงานของคนอื่นมาอ้างเป็นของตน อย่างนี้ก็เรียกว่าไม่มีธรรมะในการทำงาน

นอกจากวิธีการถูกต้องแล้ว ธรรมะในงานยังหมายถึงหลักการทำงานที่ช่วยให้งานสำเร็จตรงตามเป้าหมาย เช่น ทำงานโดยอาศัยหลักอริยสัจ ๔ เช่น ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คนไทยเรารู้จักคุ้นเคยกับหลักธรรมข้อนี้มานานแล้ว ถ้าเรารู้จักเอามาใช้กับการทำงาน ก็เรียกว่าทำงานอย่างมีธรรมะได้ เช่น รู้ว่าอะไรเป็นปัญหา จากนั้นก็หาเหตุ แล้วกำหนดเป้าหมายให้แน่ชัด จากนั้นก็หาวิธีทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว นอกจากหลักอริยสัจ ๔ แล้วยังมีหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ความมีใจรักในงานที่ทำ (หรือฉันทะ), ความเพียร(หรือวิริยะ), ความจดจ่อใส่ใจ(หรือจิตตะ), การหมั่นไตร่ตรอง(หรือวิมังสา) อิทธิบาท ๔ นี้พุทธศาสนาถือว่าเป็นธรรมะที่นำไปสู่ความสำเร็จโดยตรง ซึ่งอาตมาจะขยายความต่อไป

ในการทำงาน ถ้าเรามีวิธีการทำงานที่ดี เช่น รู้จักวางใจได้ถูกต้อง ก็สามารถทำให้งานนั้นพัฒนาตัวเราได้ การวางใจถูกต้องก็คือว่าเป็นธรรมะอย่างหนึ่งได้เหมือนกัน เช่น ทำงานโดยไม่กลัวความยากลำบาก เห็นอุปสรรคเป็นของดีที่ช่วยให้ตัวเองมีประสบการณ์มากขึ้น หรือเห็นว่าอุปสรรคทำให้งานมีรสชาติ กลายเป็นเรื่องสนุก ทำหายความสามารถ

การมีทัศนคติหรือมีมุมมองแบบนี้ก็ทำให้งานกลายเป็นสิ่งที่พัฒนาตัวเรา ทำให้เป็นคนสูงงาน มีความมั่นใจในตนเอง และมีความสุขกับการทำงาน แม้งานจะยังไม่เสร็จแต่ประโยชน์ก็เกิดขึ้นแล้วกับคนทำงาน อย่างนี้เรียกว่ามีธรรมะในงาน ในทางตรงข้ามถ้าทำงานโดยไม่มีธรรมะแบบนี้ ก็อาจจะทำงานแบบไม่ใส่ใจ ไม่กระตือรือร้น ทำแบบลวกๆ นอกจากงานจะไม่สำเร็จแล้ว คนทำก็มีความสุข แต่มยังได้นิสัยที่ไม่ดีติดตัว เช่น เป็นคนไม่สูงงาน กลัวความยากลำบาก

นอกจากนี้วิธีการทำงานที่ดี มีธรรมะเป็นพื้นฐาน ก็ยังก่อให้เกิดมิตรภาพ สร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงาน ไม่ใช่เราเท่านั้นที่ได้ประโยชน์ เช่น มีความรู้ความสามารถมากขึ้นเท่านั้น คนอื่นๆ ที่ทำงานกับเราก็ได้ประโยชน์เช่นกัน เช่น ได้เพื่อนมากขึ้น มีความไว้วางใจและช่วยเหลือกัน รวมทั้งมีความมั่นใจที่จะทำสิ่งยากได้ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นได้ถ้าเราเอาธรรมะมาใส่ขณะทำงาน

จะเห็นได้ว่าธรรมะในงาน นอกจากจะหมายถึงธรรมะในเนื้องานแล้ว ยังหมายถึงธรรมะในวิธีการทำงาน ทีนี้ถ้าพูดถึงจุดมุ่งหมายหรือประโยชน์ที่จะเกิดจากธรรมะในงานแล้ว ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ ๓ ประการด้วยกัน

- ๑) ก่อให้เกิดประโยชน์ที่ถูกต้องดีงาม
- ๒) ก่อให้เกิดความสำเร็จ
- ๓) ก่อให้เกิดความสุข

ประการหลังนี้อาจจะเน้นว่างานสามารถ
ก่อให้เกิดความสุขด้วย ธรรมะคือปัจจัยให้เกิดสุข
ถ้าทำงานแล้วทุกข์แสดงว่ายังเอาธรรมะมาใช้ไม่
ถูกต้อง แต่ถ้ามีทุกข์แล้วสามารถก้าวข้ามความทุกข์
ไปได้ อย่างนี้แสดงว่ามีธรรมะ หรือเอาธรรมะมา
ใช้ได้ถูกต้อง ฉะนั้นธรรมะในงานไม่ได้แปลว่าทำงาน
ที่ดีมีประโยชน์ หรือทำงานได้สำเร็จ ด้วยวิธีการที่

ถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น แต่ยักรวมถึงทำงานอย่างมีความสุข หรือทำโดยที่ความทุกข์ทำอะไรไม่ได้ด้วย

ที่นี้อาตมาจะขอพูดให้ตรงกับงานของสถาบันวิจัยโภชนาการ สถาบันวิจัยโภชนาการมีหน้าที่ค้นหาความจริง ผลิตความรู้ทางวิชาการ และเผยแพร่ความรู้ จุดมุ่งหมายดังกล่าวจะทำให้สำเร็จได้ ควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ความเห็นกัน ทั้งภายในสถาบัน หรือระหว่างสถาบัน

ความจริง ความรู้ ความเห็น สามอย่างนี้แยกกันไม่ออก ความรู้ก็คือข้อสรุปหรือความจริงที่มีการรับรองเป็นที่ยอมรับแล้ว ส่วนความเห็นนั้นยังคงเป็นแค่ความคิดที่ยังไม่ได้มีการรับรองว่าเป็นความจริง แต่อาจกลายเป็นความจริงในอนาคตก็ได้

ในขณะที่เดียวกันความรู้ อาจกลายเป็นเพียงความเห็นก็ได้เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง อย่างเช่นสมัยหนึ่งเราเคยเข้าใจว่าดวงอาทิตย์หมุนรอบโลก หรือเข้าใจว่าโลกแบน คือเชื่อว่าทั้งสองอย่างเป็นความจริง แต่ตอนนี้มันกลายเป็นแค่ความเชื่อหรือความเห็นของคนบางกลุ่มเท่านั้น เช่น ที่อเมริกายังมีสมาคมที่เชื่อว่าโลกแบนอยู่ จะเห็นได้ว่าความจริงและความเห็นนั้นเราไม่สามารถแยกออกได้อย่างเด็ดขาด มันสามารถแปรเปลี่ยนกลับไปกลับมาได้

งานได้พล คนเป็นสุข ด้วยอิทธิบาท

งานของสถาบันวิจัยโภชนาการเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับทั้งความจริง ความรู้ และความเห็น กล่าวคือนอกจากจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นทั้งความจริง ความรู้และความเห็นแล้ว ยังมีการเอาความจริง ความรู้ และความเห็นมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาเด็กขาดสารอาหาร เช่น ที่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น การที่จะเอาความจริง ความรู้ และความเห็นมาใช้ให้ได้ผลก็ต้องมีธรรมะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตามหลักพุทธศาสนา ธรรมะข้อแรกที่สำคัญมาก คือ ฉันทะหรือความรัก ในงานที่ทำ วันนี้เป็นวันแห่งความรัก ความรักมีหลายความหมาย เช่น รักแบบเสน่หาก็ก็น่าได้ รักด้วยเมตตาก็น่าได้ พุทธศาสนาถือว่าความรักในงานเป็น ธรรมะอย่างหนึ่ง เราชักงาน ไม่ใช่เพราะอยากได้เงิน อยากมีชื่อเสียงหรือมีหน้ามีตา แต่รักเพราะเห็นคุณค่าของงาน

เมื่อมีความรักในงาน เราจึงมีความสุขที่ได้ทำงาน ฉันทะจึงตรงข้ามกับตัณหา ทำงานด้วยตัณหาคือทำงานเพราะอยากได้เงินทอง หรือลาภยศ สรรเสริญ แต่ทำงานด้วยฉันทะคือทำงานเพราะรัก

งานนั้น เนื่องจากเห็นว่ามีคุณค่า จึงมีความสุขที่ได้ทำงานนั้น ถ้ามีฉันทะในงานใดก็จะขยันทำงานนั้น ต่างจากตัณหาซึ่งทำให้ไฝเสพแต่ไม่ไฝทำ ดังนั้นทำเมื่อไรก็ทุกข์เมื่อนั้น จนกว่าจะได้ผลตอบแทนเป็นเงินหรือชื่อเสียงถึงจะมีความสุข การทำงานด้วยฉันทะกับการทำงานด้วยตัณหาจึงให้ผลที่แตกต่างกันมาก

แม้จะเป็นงานชนิดเดียวกัน แต่ทำงานด้วยท่าที่ต่างกัน ก็ให้ผลต่างกัน อย่างคน ๓ คน ก่ออิฐอยู่ใกล้ ๆ กัน คนหนึ่งทำด้วยความเฉื่อยชา เหมือนชั่งกะตายเป็น หยุต ๆ ทำไปดูนาฬิกาไป ส่วนอีกคนทำด้วยความคล่องแคล่ว กระตือรือร้น ถามคนทั้งสามว่ากำลังทำอะไร คนที่ ๑ ตอบด้วยอาการเหนื่อยหน่ายว่า “กำลังก่ออิฐ” คนที่ ๒ ตอบชัดถ้อยชัดคำขึ้นหน่อยว่า “กำลังก่อกำแพง” ส่วนคนที่ ๓ ตอบด้วยสีหน้าที่แจ่มชื่นว่า “กำลังสร้างโบสถ์อยู่ครับ”

อะไรทำให้คนทั้งสามมีอาการต่างกัน ทั้ง ๆ ที่ทำงานอย่างเดียวกัน คำตอบก็คือทั้งสามมองงานต่างกัน คนที่ ๑ เห็นว่าตัวเองแค่ก่ออิฐเท่านั้น ไม่เห็นคุณค่ามากไปกว่านั้น คนที่ ๒ เห็นไกลขึ้นอีกหน่อย คือเห็นว่าตัวเองกำลังก่อกำแพง ส่วนคนที่ ๓ เห็นไกลออกไปจนเห็นว่าตัวเองกำลังสร้างโบสถ์ พอเห็นอย่างนั้นก็เลยมีจิตใจเข้มแข็งกระตือรือร้น เพราะรู้ว่าตัวเองกำลังทำสิ่งที่มีประโยชน์ เป็นบุญกุศล จึงมีความสุขกับการทำงาน จะเห็นได้ว่าแรงจูงใจของทั้ง ๓ คนนั้นต่างกัน แรงจูงใจของคนที่ ๑ และ ๒ คงเป็นเงินเดือนหรือค่าจ้าง ส่วนคนที่ ๓ แรงจูงใจของเขามีเรื่องบุญกุศลเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงมีความสุขที่ได้ทำ และรักที่จะทำงานนี้ แรงจูงใจอย่างนี้เรียกว่า ฉันทะ

งานอะไรก็ตามไม่ว่าจะเล็กน้อย อย่างคนทำสวน ถ้าทำด้วยฉันทะ เห็นคุณค่าของงาน ก็มีความสุขได้ เช่น เห็นว่างานของตนมีส่วนช่วยให้คนในองค์กรมีความสุข หรือภูมิใจที่ตนได้เป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ ทำให้คนไทยมีพละทานามัยที่สมบูรณ์ มีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วยังแผ่ไปถึงประเทศเพื่อนบ้านด้วย จะเป็นคนสวนหรือเป็นคนรถลှံมีส่วนสร้างความสำเร็จอย่างนี้

ขึ้นมาได้ ถ้ามองได้อย่างนี้ก็จะทำงานอย่างมีความสุข ไม่รู้สึกว่าการงานของตนต่ำต้อยไร้คุณค่า ไม่ได้มีความหมายแค่ดูแลต้นไม้ใบหญ้าห่อหุ้มเล็กๆ เท่านั้น ปัญหาคือว่าเราจะสามารถเห็นไกลอย่างนี้ได้หรือไม่ ถ้ามองเห็นได้ ก็จะทำงานอย่างมีฉันทะ คือทำด้วยใจรัก

ประการต่อมาคือต้องมี วิริยะหรือความเพียร และจิตตะหรือความจดจ่อกับงานที่ทำ วิริยะนั้นมักจะตามมาเมื่อมีฉันทะ คือถ้ารักงานเมื่อไร ก็จะขยันทำงานเมื่อนั้น ความเพียรเกิดขึ้นเมื่อมีฉันทะ แต่บางทีเราจะพบว่าทั้ง ๆ ที่มีความเพียร แต่ก็ทำงานอย่างมีความเครียดเพราะใจไปนึกย้อนถึงความผิดพลาดในอดีต หรือวิตกกังวลกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือกังวลว่าเมื่อไรจะเสร็จเสียที ทำแล้วจะได้อะไร คนเขาจะว่าอย่างไร อย่างนี้เรียกว่าใจไม่จดจ่อกับงาน คือขาดจิตตะ

การจดจ่อกับงานนั้น เราเรียกว่าสมาธิก็ได้ แต่สมาธิจะเกิดขึ้นก็ต้องอาศัยสติประกอบด้วย การทำงานอย่างมีสติคือทำงานโดยใจอยู่กับงานหรืออยู่กับปัจจุบัน ไม่พะวงถึงอดีตหรือกังวลกับอนาคต ไม่สนใจใครเขาจะว่าอย่างไร เรามีสติคือใจอยู่กับปัจจุบัน ทำงานให้ดีที่สุด ผลดีก็จะตามมาเอง แต่

คนเรามักทำงานด้วยความกังวลต่าง ๆ นานา ซึ่งหนีไม่พ้นเรื่องราวในอดีตหรือที่คิดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

เวลาเราเดินทางไกล ถ้าใจกังวลว่าเมื่อไรจะถึงเป้าหมายเสียที ก็เกิดความทุกข์ทันที ที่จริงไม่ต้องเดินทางไกลมากหรอก แค่นั่งรถมาสถาบันเวลารถติดเราจะทุกข์มากเลยใช่ไหม เพราะวิตกว่าจะมาสาย มาสายแล้วจะเกิดอะไรตามมา กลัวว่าเพื่อนจะวาบว้างละ เจ้านายจะบ่นบ้างละ ตัวอยู่บนรถแต่ใจล่องหน้าไปอนาคตแล้ว ถ้าใจเป็นแบบนี้ก็จะอยู่บนรถอย่างมีความทุกข์ ทั้ง ๆ ที่ทุกข์ไปก็ไม่ได้ประโยชน์ ไม่ได้ช่วยให้รถติดน้อยลง หรือรถไปเร็วขึ้น แต่ถ้าเราทำงานโดยใจอยู่กับปัจจุบัน ไม่พะวงกับอดีตหรืออนาคต ความจดจ่อกับงานก็จะเกิดขึ้น ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เราทำงานได้อย่างต่อเนื่องแล้วยังมีความสุขกับการทำงานด้วย ที่สำคัญอีกอย่างก็

คืองานยังมักจะออกมาดีด้วย เพราะถ้าทำเหตุให้
ดีแล้วผลจะเป็นอื่นไปไม่ได้ พุทธอีกอย่างคือทำ
ปัจจุบันให้ดี อนาคตก็จะดีไปเอง

เมื่อมีฉันทะคือความรักในงาน วิริยะคือ
ความเพียร และจิตตะคือความจดจ่อกับงานแล้ว สิ่ง
สุดท้ายที่ควรทำให้เกิดขึ้นก็คือวิมังสาหรือการ
ไตร่ตรอง หมายถึงการพิจารณาหาทางพัฒนางาน
ให้ดีขึ้น ใคร่ครวญว่ามีจุดไหนที่ควรปรับปรุง หรือ
สอบสวนว่ามีจุดบกพร่องที่ตรงไหน มีบทเรียนอะไร
บ้างที่ควรสรุปจากงานนั้น ถ้างานยังไม่บรรลุจุดมุ่ง
หมายที่ต้องการ ก็มาวิเคราะห์ว่าเกิดความผิดพลาด
ที่ตรงไหน ไม่มัวเสียอกเสียใจหรือผิดหวัง ถ้าเรามี
ความใฝ่รู้ เราจะพร้อมจะเรียนรู้ทุกเวลาในทุกโอกาส
ทุกคนสามารถให้ความรู้แก่เรา และเราเรียนรู้ได้จาก
ทุกคน แม้แต่คนที่เรียนน้อยกว่าเรา

มีเรื่องเล่าว่าพระยาอนุমানราชชน เมื่อครั้ง
เป็นนายกราชบัณฑิตยสถาน ท่านเป็นประธาน
กรรมการบัญญัติศัพท์ในพจนานุกรม ที่มีคำอยู่ ๒
คำที่เถียงกันในหมู่ราชบัณฑิต คือคำว่า “กั้น” กับ
“ตูด” ตกลงกันไม่ได้ว่าจะนิยามว่าอะไรถึงจะรัดกุม
วันหนึ่งขณะที่ท่านเดินกลับบ้านซึ่งอยู่แถวถนน
สุรวงศ์ใกล้ๆ กับสีลม ตอนนั้นยังเป็นทุ่งนาอยู่ ท่าน